

Makale Başvuru/Kabul Tarihleri:
Received/Accepted Dates:
05.11.2020/05.01.2021

Cilt 8, Sayı 15, Yıl 2021

Covid-19 Pandemisinde Kentlerde Yaşanan Değişimler ve Kentsel Hizmetler

Doç. Dr. H. Burçin HENDEN ŞOLT

Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi
Alaplı MYO, Mimarlık ve Şehir Planlama Bölümü
burcinhenden@hotmail.com
ORCID ID: 0000-0003-1570-5356

Özet

Uzun yıllardır kent bilim alanında yazılan makalelerin çoğunda; dünya genelinde kentsel alanda yaşayanların oranının yüksekliği belirtilmektedir. Sanayileşme dönemiyle başlayan kırdan kente göç süreci, kentlerdeki hem sektörel hem nüfus yoğunluğu artırmış; sonrasında ise kentleşmeye bağlı çeşitli sorunlar ortaya çıkmıştır. Konut, ulaşım, kentsel altyapı, istihdam vb. kentsel hizmetlerin dağılımındaki bölgesel eşitsizlikler; toplumsal cinsiyet eşitsizliğine bağlı sosyal normlar nedeniyle kentlerde pek çok problem yaşanmaktadır. Buna rağmen kentlerin ışıltılı albenisi varlığını sürdürmektedir. Oysa kentsel yaşamın zorlukları da bulunmaktadır. 2020 yılı itibarıyla dünyada salgın hastalık dönemi yaşanmaktadır. COVID-19 virüsü nedeniyle kentsel yaşam normal dışı bir hal almıştır. Bu dönemde kentsel hizmetlerin uygulanması ve kullanımında da farklılıklar meydana gelmiştir. Yerel yönetimlerin yasayla verilen görevleri vardır. Ancak salgın döneminde kentler hizmetlerin kullanım sıklığı ve önem derecelerinde değişiklikler olmaktadır. Bu durumun kentlerdeki yaşamın yoğunluğu ile olan ilişkisi güçlüdür. Sosyal mesafenin oluşmasında rahat edilebilecek mekanların nüfus yoğunluğu bakımından daha seyrek yerler olduğu söylenebilir. Bu çalışma kentsel hizmetlerin salgın gibi özel dönemlerde farklılaşabileceği konusunu irdelemektedir. Kentler sadece olağan hallere değil; deprem, sel, heyelan gibi doğal afetlere; salgın gibi özel durumlara hazırlıklı eylem planlarına sahip olmalıdır. Ancak bu gibi hazırlıklarla kentlilere verilecek hizmetin sürdürülebilirliği sağlanmış olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kent, Yerel Yönetim, Kent Planlama, Kentsel Hizmet

Changes in Cities and Urban Services in the Covid-19 Pandemic

Abstract

The height of the proportion of urban residents worldwide is mentioned in most articles written in the field of urban science. The migration process from rural to urban, which began with the industrialization period, increased both sectoral and population density in the cities, and then various problems related to urbanization arose. Housing, transportation, urban infrastructure, employment, etc. regional inequalities in the distribution of urban services; there are many problems in cities due to social norms associated with gender inequality. Despite this, the glittering charm of the cities continues to exist. Yet urban life has its challenges. As of 2020, there is a period of epidemic disease in the world. Because of the COVID-19 virus, urban life has become abnormal. During this period, there were also differences in the implementation and use of urban services. Local governments have duties assigned by law. But during the epidemic, cities experience changes in the frequency and degree of importance of using services. The relationship of this situation with the intensity of life in cities is strong. It can be said that places that can be comfortable in the formation of social distance are less frequent places in terms of population density. This study examines the issue of how urban services can differ in specific periods, such as epidemics. Cities are not only in the usual states; natural disasters such as earthquakes, floods, landslides; it should have action plans that are prepared for special situations such as an epidemic. But with such preparations, the sustainability of the service to be provided to urbanites will be ensured.

Keywords: City, Local Government, Urban Planning, Urban Service

GİRİŞ

Kentler; sunduğu ekonomik, sosyal ya da kültürel imkanlar dolayısıyla çekim gücüne sahiptir. Bu nedenle kırdan kente doğru göç konusu uzun yıllardır tartışılmaktadır. Kentlerde yaşamın olumlu

yanları kadar olumsuz yanları da bulunmaktadır. Kentin bireyle olan ilişkisi, kentsel hizmetlerden faydalanma durumuyla bağlantılıdır. Kentlilerin yaşamını etkileyebilecek kentsel hizmetlerin sunumunu yapmakla görevli kamu kurumları yerel yönetimlerdir. Klasik anlamda yönetim denildiğinde, belirli bir amaca erişmek için başta insanlar olmak üzere mali kaynakları, araç-gereçleri, demirbaşları, hammaddeleri, yardımcı malzemeleri ve zamanı birbiriyle ahenkli, verimli ve etkin kullanabilecek kararlar ama ve uygulama süreci olarak ifade edilmektedir (Eren, 2001: 3) Kent yönetimleri ise; tüm bu niteliklere yerel değerleri de katarak sentezleme yapabilen ve yöre halkının istek ve ihtiyaçlarını giderebilmek için organizasyonlar yapan kurumlardır. Yerel yönetimler hem merkezi yönetimle olan ilişkileri düzenler; hem de yerel yaşama dair hizmetleri uygularlar. Bu nedenle de halka en yakın kamu kurumu niteliğini korumaktadırlar. Bu yakınlığın pozitif bir tutumda sürdürülebilmesi kent yönetimlerinin halkla olan bilgi iletişim bağının kuvvetlendirilmesiyle ilintilidir. Yerel yönetimlerin hizmet sunumlarını farklı yönleriyle ele alan bilimsel çalışmalar yapan uzmanların sayısı oldukça fazladır. Özel ve Polat (2013) belediye hizmetlerindeki felsefenin çağa ayak uydurma sürecini ele alarak “müşteri odaklı pazarlama” mantığının kamu hizmetlerine de yerleşmekte olduğunu belirtmişlerdir. Özer (2015) kent yönetimlerinin eğitim, sağlık ve altyapı ya dair hizmetlerinin ülke kalkınması açısından önemine değinmiştir.

Yerel yönetimlerin hizmet vereceği alanlar ilgili kanunda belirtilmektedir. Ancak kentsel hizmetlerin zamana, coğrafi niteliklere, zamanın şartlarına ve kent kültürüne göre değişikliğe uğrama durumları olabilir. Doğal afetler ve salgın hastalıklar gibi beklenmeyen durumlarda kentsel hizmetlerin organizasyonu oldukça önemli bir konudur. Bu çalışmada Covid-19 salgın hastalığı döneminde kentlerde yaşanan değişimleri; bu değişimlerin kentsel hizmetlere yansımalarını irdelemektedir. Neredeyse tüm dünyayı saran böylesi bir salgın ile etkin mücadele için kentlerde dayanışma senaryoları düzenlenmedi ve eylem planları yapılmalıdır.

1. YEREL YÖNETİMLER VE KENTSEL HİZMETLER

Yerel Yönetim kavramı, ölçek bazında yerelde yaşanan hayatın gerektirdiklerini sunabilme durumunu ortaya koymaktadır. Başka bir deyişle merkezi yönetimle olan bağlantıyı canlı tutup; kente ekonomik girdiler bakımından süreci yönetmekte, diğer yandan da kentlilerin yaşamına dair yasal gereklilikleri organize etmektedir. Yerel yönetimler kent halkının yaşam kalitesinin önemli etkenlerindedir. Halkın yönetime katılmasını sağlayan ve halka kendi kendilerini yönetme erdemi kazandıran en önemli kuruluşlar olmalarının yanında, demokrasinin en etkin bir şekilde hayata geçirildiği kuruluşlardır. Yerel yönetimler düzeyinde temsilciler ile seçmenler arasındaki coğrafi ve toplumsal uzaklığın, ulusal düzeye oranla daha az olmasının, demokrasi kuramının öngördüğü hem gerçek bir seçme sürecinin hem de etkili bir halk denetiminin gerçekleşmesini sağladığı ileri sürülmektedir (Çitçi, 1996).

Yasal düzenlemeler kentsel hizmetlerin organizasyonu açısından önem taşımaktadır. 2004 yılında başlatılan yerel yönetim reformu kapsamında 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ve 5355 sayılı Mahalli İdare Birlikleri Kanunu yürürlüğe girmiştir. Yeni kanunların uygulanmasına yönelik birçok yönetmelik, genelge ve tebliğ yayımlanmıştır. Bu kapsamda, merkezi ve yerel yönetimler arasında görev ve yetki paylaşımı yeniden düzenlenmiş, kent konseyi gibi yönetime yeni katılım mekanizmaları oluşturulmuştur. 2005 tarihli 5393 sayılı Belediye Kanunu ile Türkiye’de belediyelerin kuruluşu, organları, yönetimi, görev, yetki ve sorumlulukları ile çalışma usul ve esasları düzenlenmiştir. 5393 sayılı Kanun’un 14. maddesine göre, mahalli müşterek nitelikte olmak şartıyla kentsel alt yapı (imar, su ve kanalizasyon, ulaşım vb.); coğrafi ve kent bilgi sistemleri, çevre, atık yönetimi, zabıta, itfaiye, acil yardım, kurtarma ve ambulans; şehir içi trafik, defin ve mezarlıklar; ağaçlandırma, park ve yeşil alanlar; konut, kültür ve sanat, turizm ve tanıtım, gençlik ve spor; sosyal hizmet ve yardım, nikâh, meslek ve beceri kazandırma; ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi hizmetlerini yapmak veya yaptırmak belediyelerin görev ve sorumlulukları arasındadır. Büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 100.000’in üzerindeki belediyeler, kadınlar ve çocuklar için konukevleri açmak zorundadır. Diğer belediyeler de mali durumları ve hizmet önceliklerini değerlendirerek kadınlar ve çocuklar için

konukevleri açabilirler. Devlete ait her derecedeki okul binalarının inşaatı ile bakım ve onarımını yapabilir veya yaptırabilirler, her türlü araç, gereç ve malzeme ihtiyaçlarını karşılayabilirler. Sağlıkla ilgili her türlü tesisi açabilirler ve işletebilirler; mabetlerin yapımı, bakımı, onarımını yapabilirler; kültür ve tabiat varlıkları ile tarihî dokunun ve kent tarihi bakımından önem taşıyan mekânların ve işlevlerinin korunmasını sağlayabilirler; bu amaçla bakım ve onarımını yapabilirler, korunması mümkün olmayanları aslına uygun olarak yeniden inşa edebilirler. Gerekliğinde belediyeler, sporu teşvik etmek amacıyla gençlere spor malzemesi verebilirler, amatör spor kulüplerine aynı ve nakdî yardım yapabilirler ve gerekli desteği sağlayabilirler, her türlü amatör spor karşılaşmaları düzenleyebilir, yurt içi ve yurt dışı müsabakalarda üstün başarı gösteren veya derece alan öğrencilere, sporculara, teknik yöneticilere ve antrenörlere belediye meclisi kararıyla ödül verebilirler. Gıda bankacılığı yapabilirler. 6360 sayılı Kanun ile tarım ve hayvancılığı destekleme görevi Büyükşehir sınırları içindeki her iki kademedeki yer alan büyükşehir ve ilçe belediyelerine verilmiştir.

5216 sayılı Kanun'da büyükşehir sınırları içindeki ilçe belediyelerinin de görev ve sorumlulukları belirlenmiştir. Buna göre; Kanunlarla münhasıran büyükşehir belediyelerine verilen görevler dışında belediyelere verilen diğer görevleri yapmak; büyükşehir katı atık yönetim plânına uygun olarak, katı atıkları toplamak ve aktarma istasyonuna taşımak; sıhî işyerlerini, 2. ve 3. sınıf gayrisihî müesseseleri, umuma açık istirahat ve eğlence yerlerini ruhsatlandırmak ve denetlemek; 775 sayılı Gecekondu Kanunu'nda belediyelere verilen yetkileri kullanmak; otopark, spor, dinlenme ve eğlence yerleri ile parkları yapmak; yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik sosyal ve kültürel hizmetler sunmak; mesleki eğitim ve beceri kursları açmak; mabetler ile sağlık, eğitim, kültür tesis ve binalarının yapım, bakım ve onarımı ile kültür ve tabiat varlıkları ve tarihî dokuyu korumak; kent tarihi bakımından önem taşıyan mekânların ve işlevlerinin geliştirilmesine ilişkin hizmetler yapmak; defin ile ilgili hizmetleri yürütmek; afet riski taşıyan veya can ve mal güvenliği açısından tehlike oluşturan binaları tahliye etmek ve yıkmak büyükşehir ilçe belediyelerinin görev ve sorumlulukları arasında sayılmıştır.

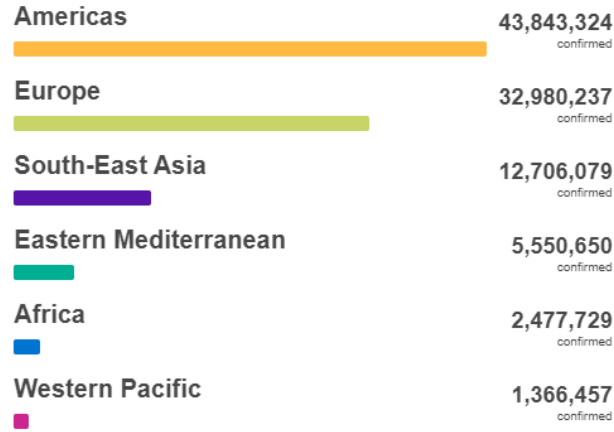
209-2023 tarihleri arasında işaret eden Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı 11. Kalkınma Planı Yerel Yönetimler ve Hizmet Kalitesi Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nda (2018); yönetim temel ilke ve göstergelerine sahip yerel ihtiyaç ve taleplere duyarlı bir belediye ve belediyecilik ile kentsel ve kırsal alanlarda yaşam kalitesini yükseltecek şekilde kamu hizmet sunumu yapabilecek bir yerel yönetim yapısının oluşturulması hedeflenmiştir. Ayrıca yerel yönetimler eliyle sunulan hizmetlerin hizmet kalitesinin ölçülmesi amacıyla ulusal kentsel göstergeler belirlenmesi konusuna değinilmiştir. Yerel yönetimler arasında proje transferinin yaygınlaşması yolu ile hizmet kalitesinin artırılması ve katılımcılığın desteklenmesi planlanmaktadır. Sürdürülebilir kentsel gelişme politikalarının geliştirilmesine dikkat çekilmektedir. Uzun vadeli belirlenen vizyon "kaliteli hizmet sunabilme ve değişimi yönetebilme kapasitesine sahip, optimal ölçekte; etkin, katılımcı, sürdürülebilir, şeffaf ve hesap verebilir bir yerel yönetim sistemi kurmak" şeklinde belirlenmiştir.

2. COVID-19 PANDEMİ SÜRECİ

Türk Dil Kurumu Sözlüğünde (2021) salgın sözcüğü;" Bir hastalığın veya başka bir durumun yaygınlaşması ve birçok kimseye birden bulaşması, epidemi" olarak tanımlanmaktadır. Salgınların tüm dünyaya yayılan biçimlerine ise "pandemi" denilmektedir. Korona virüs 2019 yılının sonunda ortaya çıkmış; 2020 yılında kısa sürede neredeyse tüm dünyada görülmüş ve "korona virüs pandemisi" adını almıştır (WHO, 2020).

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) verilerine göre 26.01.2021 tarihi itibarıyla dünya genelindeki korona virüs vakaları 98.925.221 ve hayatını kaybedenlerin sayısı 2.127.294'tür. T.C. Sağlık Bakanlığı Covid-19 bilgilendirme sayfası uyarınca Türkiye'de (26.01.2021) bugüne değin tespit edilen vaka sayısı 2.442.350; vefat adedi ise 25.344 tür. Kıtalar ölçeğinde bakıldığında en çok vakanın Amerika'da görüldüğü, bunu Avrupa'nın takip ettiği anlaşılmaktadır. Kentleşme yoğunluğunun daha az olduğu yerlerdeki vaka sayılarının azlığı dikkat çekmektedir. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Antonio

Guterres 28.07.2020 tarihli açıklamasında (Deutsche Welle, 2021); kentlerde yaşayanların daha büyük bir tehditle karşı karşıya olduğuna dikkat çekmiş; şehirlerde yaşayan birçok kişinin, yoğun nüfus ve sıkışık haldeki yerleşim yerleri nedeniyle daha yüksek enfekte olma riski ile karşı karşıya olduğunu vurgulamıştır. Kentlilerin yüzde 24'ünün şehirlerin yoksul muhitlerinde yaşadığını ve bu bölgelerde yeterli sıhhi tesis, hastane ya da sağlık birimi bulunmadığını belirten Guterres, dünya genelindeki kentleşmenin değiştirilmesi için de bir fırsat olduğunu ifade etmiştir. Birleşmiş Milletler (UN Habitat, 2020) Habitat tarafından Nisan-2020'de yayınlanan rapora göre, 210 ülkede 1430 kent Covid-19'dan etkilenmiştir. Vakaların %95'i kentsel alanlarda görülmüştür.

Şekil 1: Kıtalaraya Göre Koronavirüs Dağılımı

Kaynak: WHO Coronavirus Disease (COVID-19) Dashboard (Data last updated: 2021/1/26, 9:41am)

Koronavirüs salgını küresel olsa bile, ülkesel bazda uygulanmaya çalışılan çözüm önerileri salgının ilk dönemlerine damgasını vurmaktadır. Ülkeler sağlık alanındaki gelişmişliklerinin ötesinde; kriz yönetiminde ne denli aktif olduklarını yansıtabilme olanağı bulmuşlardır. Covid-19 salgını yaşam alanlarımızdaki davranış biçimlerimiz değiştirmiş; çalışma, barınma, eğlenme, kültürel sportif faaliyetler, eğitim, sağlık gibi fonksiyonlardan faydalanma konusunda da farklılıklar getirmiştir. Kamu hizmetlerini yürüten kurumların vatandaşlarla olan bilgi iletişim durumu tartışılan bir konu olmuştur. Ancak bu tutum Covid-19 salgını döneminde belki en çok kullanılan ve tartışılan konu olmuştur. Günlük vaka ve ölüm sayıları; test sayısı oranları, yoğun bakım doluluk oranları gibi rakamlar günlük yaşamı parçası haline almıştır. Covid-19 salgını bir hastalığın yayılımının ötesinde dünya ölçeğinde bir kriz yönetimi senaryosunun hayata geçmesi gibidir. Kent ve ülke kalkınmasının; fonksiyon gelişimlerinin birbirini ne denli etkileyebildiğinin, iklim değişimlerinin ve de en önemlisi sürdürülebilir gelişmenin önemini kavranması sürecidir. Bir başka deyişle; ülke sınırları ayrılmış olsa dahi, dünyanın diğer ucunda yaşanan bir olayın bizi kendi ülkemizde ne denli etkileyebileceğinin göstergesidir. O nedenle sadece kentsel ya da ülkesel değil; kıtalar arası koordinasyon birimlerinin önemi bir kez daha anlaşılmıştır.

3. SALGIN SÜRECİNDE KENTSEL HİZMETLER VE FARKLILIKLAR

Kentlerdeki bireylerin salgın hastalıklarla karşılaşma olasılığı; kentsel mekanlardaki nüfus yoğunluğu, hizmetlere erişimdeki eşitsizlikler, altyapı hizmetlerindeki sıkıntılar, göç, kentsel yoksulluk gibi nedenlerle kırsal alanlara oranla daha fazla sayılabilmektedir. Kent yönetimlerinin sunduğu hizmetler, toplum sağlığını geliştiren, sosyal eşitsizliklerin sağlık üzerine sonuçlarını azaltma potansiyeline sahiptir (Diez Roux, 2015). Belediyelerin toplum sağlığı açısından en önemli işlevi fizik çevre açısından sağlıklı kentler oluşturmak, kent mekanını toplum sağlığını tehlikeye sokan etmenlerden arındırmak ve hatta toplum sağlığını geliştirmeye olanak tanıyacak şekilde planlamak ve düzenlemek olmalıdır. Bir diğeri ise sosyal belediyeçilik uygulamalarının yaşama geçirilerek kentlerdeki kırılğan gruplara

yönelik hizmetlerdir (Etiler, 2020). Her ne kadar yasayla belirlense de kentsel hizmetlerin zamanın şartlarına göre değişebileceği bilinmektedir. Kentler zaman içerisinde her türlü değişim ve dönüşüm sürecine en yakın sürede adapte olmaya çalışmaktadırlar. Hizmetlerin etkin ve verimli biçimde planlama ve uygulamasının yapılabilmesi için kurumlar arası iş birliği ve koordinasyon önemlidir. 11. Kalkınma Planı Yerel Yönetimler ve Hizmet Kalitesi Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nda yerel yönetimlere ilişkin görevleri bulunan önemli merkezi yönetim kuruluşları sıralanarak; kentsel hizmetlerin sürdürülmesindeki ortaklıklara yer verilmiştir. 2018 yılında yayınlanan raporda salgın hastalıkların meydana gelmesi durumunda kurumsal bağlantılara dikkat çekilmektedir. Yerel yönetim mevzuatının yanı sıra 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanununda yerel yönetimlerin sağlıkla ilgili görevleri (mezarlıklar, mezbahalar, içme suları, aşular, eczaneler, hastaneler, salgın hastalıklar vb.) belirlenmiştir. Bakanlık hizmet alanına giren konularda yerel yönetimler arasında koordinasyonu sağlamaktadır.

Kent yönetimlerinin yerel halkın istek ve ihtiyaçlarına göre sundukları kentsel hizmetler bireylerin yaşamında fiziksel, sosyal, kültürel, ekonomik ve psikolojik etkiler yaratmaktadır. Covid-19 pandemisi dönemindeki kentsel hizmetler ise yaşama başka açılardan farklılıklar getirebilmektedir. Fiziksel açıdan bakıldığında konut kullanımı normları değişmektedir. Kentlerde nüfus yoğunluğu arttıkça müstakil az katlı evlerden yüksek katlı, metrekaresi daha az bloklara doğru bir akım yaşanmıştır. Salgın hastalık etkisiyle evde geçirilen zamanın artması bireylerin konuttan beklentilerinde farklılıklar getirmiştir. Özel ve kamusal mekân olgularında bakış açısı değişmekte; bahçeli evler fiziksel mesafe için daha ideal olmaktadır. Bu nedenle salgın sonrası kentlerin konut tercihlerinin farklılaşması durumu söz konusudur. Genel anlamda göç olgusuna baktığımız zaman; kentin sosyal ve kültürel bakımdan zenginliği ve ışıltısı hep çekici olarak anılmaktadır. Ancak Covid-19 salgınında "Hayat Eve Sığar" sloganı ve bulaş riski yüzünden toplu halde yapılagelen sosyal ve kültürel hizmetler askıya alınmıştır. Müzeler sanal olarak gezilmekte, konserler sanal aleme taşınmakta; festival vb. toplu organizasyonlar ileri bir tarihe ertelenmiştir. Yerel yönetim hizmetleri açısından bakarsak; kültür merkezleri, kütüphaneler, sinemalar vb. kullanım alanlarının faaliyetlerine sınırlamalar getirilmiştir. Nikah işlemleri aile arasında az kişiyle pandemi kuralları gereğince yapılmaktadır. Aynı sınırlama cenaze ve defin işlemleri içinde geçerlidir. Belirli sayıda insanla, fiziksel teması önleyen tedbirlerle, mesafe korunarak tören düzenlenmektedir. Kentsel kültüre bağlı olarak düğün ve cenaze toplantıları, merasimler, örf ananeye uygun toplumsal beraberlikler salgın nedeniyle yapılamamaktadır. Kent yaşamı açısından özellikle Türk halkının sevince ve üzüntüye ortak olabilme adeti neredeyse minimuma inmektedir. Sanal alemde yapılan kutlama ya da taziye mesajları; bireyleri duygusal paylaşımlardan uzaklaştırmaktadır. Bu durumun ileri dönemdeki kentsel psikolojiye yabancılaşma olarak dönüp dönmeyeceği merak konusudur.

Şekil 2: Covid-19 Sürecinde Kentlerde Açık Alan Kullanımı Görüntüleri

Yerel yönetim hizmetlerinin önemli konularından biri olan kentsel altyapı konusu daha çok gündeme gelmektedir. Evlerde daha çok zaman geçirmek durumunda olan kentlilerin su kullanımları artmakta; kentsel altyapı ihtiyaçları da daha önemli hale gelmektedir. Hijyen nedeniyle suya talebin arttığı bu dönemde barajlardaki doluluk oranları konuşmalarının yapılması bile kaygı düzeyini artırmaktadır. Bu durum doğal kaynakların tüketimine ve kişi başına düşen yeşil alan miktarına dikkat edilmediği yakın geçmiş kentleşmesine cevap niteliğinde olarak değerlendirilebilir. Covid-19 pandemisi sürdürülebilir kentlerin önem ve gerekliliğini ön plana çıkarmış; sürdürülebilir kentsel planlamanın değerini gözler

önüne sermiştir. Gelecekte yerel yönetimlerin kentsel hizmet konusunda bu konuya hassasiyet göstermesi tercih değil zorunluluk halini almalıdır. Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca (2021), Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği'nde yapılan değişiklikle, çatıda toplanan yağmur suyunun bahçe zemini altında bir depoda toplanmasını sağlamak amacıyla yeni binalara "yağmur suyu toplama sistemi" kurulması zorunluluğu getirilmiştir. Yönetmelikle belediyeler ve ruhsat vermeye yetkili diğer kurumlara, daha küçük parseller için de bu konuda zorunluluk getirebilmeleri yetkisi de verilmektedir.

Covid-19 salgını süresinde, bulaş riskini azaltabilmek adına en sık rastlanan slogan "maske, mesafe, hijyen" dir. Yerel yönetimler salgının başından beri toplumsal bilinçlendirme çabalarına katkı sağlamıştır. Pek çok belediye maske ve dezenfektan dağıtımı yapmıştır. Ayrıca toplu kullanım alanlarının, hatta sokakların sıklıkla temizlenmesi ve dezenfekte edilmesi hizmetini yerine getirmişlerdir. Günlük vaka sayılarının durumuna göre toplu Pazar yeri kullanımları zaman zaman kısıtlansa dahi; bazı belediyelerin Pazar yeri gibi kalabalık kullanım alanlarına girişlerde dezenfekte tüneli yaparak toplumsal sağlığa katkı sağladıkları görülmüştür.

Şekil 3: Covid-19 Salgınında Belediyeler Tarafından Yapılan Temizlik ve Yardım Hizmetleri

Pandemi adından da anlaşılacağı üzere Covid-19 virüs yayılımı küresel bir olaydır. Dolayısıyla bilgi akışının ülkeler arası akışı ön plana çıkmaktadır. Sadece kendi kentimizde değil; diğer dünya ülkelerinin kentlerinde salgının durumunu izlemek gerekliliği doğmuştur. Bazı kentlerde karantinalar olmuş; hatta ülkeler arası sınırların kapanması durumu yaşanmıştır. Bilgi iletişimin önemi ön plana çıkmıştır. Bu nedenle salgın süreci bizlere az temasla ve teknolojiyle hizmet alabileceğimiz akıllı kentlerin gerekliliğini göstermiştir. Her türlü kentsel hizmet sürecinin mümkün olduğunca teknoloji tabanlı çözülerek zaman, para, mekân tasarrufu sağlanması sonucu yaratabilen akıllı kentlerin, aynı zamanda sosyal mesafe bakımında da olumlu olabileceği anlaşılmaktadır. Yerel yönetimlerin çağa uygun kentsel hizmetlerinden biri de kent bilgi sistemleridir. Bu hizmette akıllı şehir yaklaşımıyla Covid-19 salgını adına farklı hizmetlerle birleşmiş, telefon uygulamalarından kent planlarındaki vakalar gözlemlenebilir hale gelmiştir.

Kentsel hizmet denildiğinde akla ilk gelen konulardan biri açık yeşil alan kullanımınıdır. Özellikle nüfus yoğunluğu nedeniyle yüksek katlı gökdelenlerin olduğu metropol alanlarda yeşil alanda vakit geçirebilmek nimet sayılabilmektedir. Pandemi süresince içerisinde küçük bir kulübe bulunan ve çeşitli meyve sebzelerin yetiştirilebilmesine imkân veren bir alana sahip olan hobi bahçelerine talep yoğun şekilde artmıştır (Ateş, 2020). Covid-19 salgını bireyleri evlere tıknca ve kapalı mekanlarda yapılan sosyal beraberlikler imkânsız hale gelince açık alan kullanımı daha da önem kazanmıştır. Buralarda da fiziksel mesafeyi hatırlatıcı belediye hizmetleri yapılmıştır. Şekil 2'de Oturma bankalarının sıklığının azaltılması, kullanım mesafelerini hatırlatıcı sloganların varlığı gibi belediye faaliyetleri görülmektedir.

Şekil 4: Parklardaki Oturma Banklarına Covid-19 Önlemleri

Covid-19 bulaşma riskinin azaltılabilmesi için yaş aralıklarına göre saat planlaması yapılmaktadır. 65 yaş ve üzeri kentliler 10.00-13.00; 20 yaş altı çocuk ve gençler ise 13.00-16.00 saatleri arasında dışarı çıkabilmektedir. Bu durum kentsel mekân kullanıcılarının profilini değiştirmiştir. Torunlarını gezdirmeye parka getiren yaşlılarımız bu durumdan mahrum kalmakta; aile ilişkileri görüntülü telefon konuşmalarıyla sağlanmaya çalışılmaktadır. Vaka sayılarının artış gösterdiği anlaşılınca hafta içinde saat 21.00 sonrası ve de Cumartesi Pazar günleri sokağa çıkma yasağı ilan edilmiştir. Bu durum kentsel yaşamı olağan dışı bir hale sokmaktadır. Şehrin toplumsal yapısının ötesinde kentsel ve ülkesel ekonomide de sıkıntılar meydana gelmektedir. Bu nedenle merkezi yönetim ile yerel yönetim ortaklıklarının artırılması ve destek politikalarının geliştirilmesi beklentileri doğmaktadır.

Salgın öncesi dönemi kentlerine bakıldığında; özellikle büyük kentlerin en sık dile getirilen sorunu trafik yoğunluğudur. Eğitimin uzaktan eğitim stiline dönmesi; çok sayıda kentlinin ev ortamından çevrimiçi çalışması nedeniyle trafik kullanımında azalmalar görülmektedir. Sosyal mesafeyi koruyabilmek ve teması azaltmak için toplu ulaşım araçlarındaki koltuk kullanımına uyarılar konulmuştur. Ayrıca araçlara alınacak kişi sayısına kısıtlamalar getirilmiştir. Bireylerin salgındaki risk durumunu belirleyecek bir simge olan HES kodu uygulaması vardır. Bu uygulama, sağlık kuruluşlarında yaptırdığınız test sonuçlarına ve de hasta vatandaşlarla olan temaslı durumunuza göre elektronik anlık bilgi aktarımı yapabilmektedir. Yerel yönetimler toplu ulaşım araçlarını kullanırken bulaşma riskini azaltabilmek için ulaşım kullanım kartlarına HES kodunun adapte edilmesi uygulamasını hayata geçirmişlerdir. Bu yolla yerel yönetim hizmetinin toplumun genel sağlığına etkisi de görülebilmektedir. Toplu ulaşım kullanmak yerine özel araç tercihlerinde artış gözlenmiştir. Bunun nedeni kentlilerin diğer vatandaşlarla fiziksel yakınlığa mümkün olduğunca girmek istememeleridir. Bu duruma da önlem almak isteyen bazı yerel yönetimlerde bisiklet yolu uygulamaları yapılmış; bu durumun sürdürülebilir planlama açısından olumlu yanlarına da dikkat çekilmiştir.

Kentsel hizmetlere erişebilme konusunda dezavantajlı olan kesimin varlığı bilinmektedir. Fiziksel, ekonomik, kültürel ve psikolojik açıdan kentsel mekanları kullanımında sıkıntı olan bireylere yerel yönetim hizmetleri yapılması beklenen bir durumdur. Sosyal belediyecilik olarak da ele alabileceğimiz bu hizmet Covid-19 salgını döneminde daha ön plana çıkmıştır. 65 yaş üstü kentlilerin sokağa çıkma yasakları nedeniyle alışverişlerinin yapılması; gelir durumu iyi olmayan vatandaşlara aynı ve maddi yardımlar yapılması gündeme gelmektedir. Eğitimin uzaktan devam etmesi, çocuklar arasındaki imkanların dengesizliğini gözler önüne sermektedir. Gelir durumu ve imkansızlıklar yüzünden teknolojik olanakları bulunmayan kesim çocuklarının eğitime erişiminde sıkıntılar görülmektedir. Belediyeler bu noktada bilgisayar ve tablet dağıtımını yapabileceği çabasına girişmişlerdir. Yerel yönetim, özel sektör ve sivil toplum kuruluşu ortaklıkları ile yapılan girişimler sosyal belediyecilik faaliyetlerinde daha sık görülür hale gelmektedir. Yemek sektöründe çok sayıda işletmenin kısıtlamalar nedeniyle kapalı olması kentin farklı bir kullanıcı grubu olan sokak hayvanlarını olumsuz etkilemiştir. Pandemi döneminde kentsel mekanların daha az kullanımı sokakta yaşayan hayvanlarda beslenme sıkıntısı yaratmaktadır. Salgın döneminde belediyelerin sokak hayvanlarının beslenmesine yönelik faaliyetleri görülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Salgın dünyada ve ülkemizde kentleri ekonomik, sosyopolitik ve kültürel açıdan çok etkilemiştir. Ancak tüm olumsuzluklara rağmen geleceğe dair planlamalar yapılmaya devam etmektedir. Krizi fırsata çevirebilmek mantığından hareketle Covid-19 salgını, kentlerin mekansal politikalarını tekrar değerlendirme süreci olarak görmek gereklidir. Doğal kaynakların korunmasına yönelik tercihler yapılmalı; iklim değişimine neden olmayacak malzeme ve yöntemlere yoğunlaşılmalıdır. Kent planlamada konut tipi seçimlerinde ve nüfus yoğunluklarında sürdürülebilirliğe dikkat edilerek kararlar verilmelidir. Kişi başına düşen yeşil alan miktarı konusunda daha titiz olunmalıdır. Kentsel donatıların fiziksel mekana dengeli dağılımı yapılmalıdır. Kentsel tasarım planlamalarında doğal afet, salgın vb. durumlar gözönüne alınmalıdır. Engelli bireylerin kente katılımına dair sosyal ve ekonomik iyileştirmeler gerçekleştirilmelidir. Bilinen bir kalite yönetim anlayışı olan düzeltici-önleyici faaliyet sistemi kentsel hizmet sürecine yerleşmelidir. Sorun çıkabilecek noktaların tespiti için PUKÖ (Planla-Uygula-Kontrol Et-Önlem Al) döngüsü işletilebilmelidir. Kentlilerin katılım olanakları artırılmalı, yönetim mekanizmalarının yaşılabileceği ortaklıklara fırsat tanınmalıdır.

Pandemi dönemi kent yaşamının ne denli önemli olduğunu bir kez daha gözler önüne sermiştir. Kentin kendi kültürüyle yaşamına devam edebilmesi kriz anlarında da maksimum ölçüde sağlanabilmelidir. Bu nedenle dirençli kentler konusuna daha fazla yer verilmeli; kent planlamada çağdaş yaklaşımlar üzerine çalışmalar artırılmalıdır. Veri biliminin önemi salgında daha fazla anlaşılmıştır. Kent planlamasında teknolojik yaklaşımın sürecin tamamına yayılabilmesi sağlanmalı; kentli ve yönetim arasındaki etkin bilgi akışı da iki taraflı sürdürülebilmelidir. Bu nedenle kentlerde teknolojiye yapılacak yatırımlara fırsatlar tanınmalıdır.

Geleceğin kentlerini planlayabilmek için bugünün kaynaklarını tüketmeden var olunabilecek durumlar yaratılmalıdır. Yerel ekonomik ve kültürel kalkınma için kentsel kapasite tespitlerine ağırlık verilmeli; özellikle salgın döneminde sıkıntı yaşayan gruplar için istihdam politikaları düzenlenmesi için merkezi yönetim, yerel yönetim, özel sektör ortaklıkları yaratılmasına çaba gösterilmelidir. Kentsel sürdürülebilirlik ve dirençlilik konularında uluslararası başarılı örnekler incelenmeli; bilimsel ortaklıklarla projeler üretilmelidir.

KAYNAKÇA

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu (2004) Resmî Gazete Tarihi: 23.07.2004 Resmî Gazete Sayısı: 25531, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5216&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>, Erişim Tarihi: 26.01.2021

5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu (2005) Resmî Gazete Tarih: 4/3/2005 Sayı: 25745, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5302.pdf>, Erişim Tarihi: 26.01.2021

5355 sayılı Mahalli İdare Birlikleri Kanunu (2005) Resmî Gazete Tarih: 11/6/2005 Sayı: 25842, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5355.pdf>, Erişim Tarihi: 26.01.2021

5393 sayılı Belediye Kanunu (2005) Resmî Gazete Tarih: 13/7/2005 Sayı: 25874, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf>, Erişim Tarihi: 26.01.2021

6360 sayılı Kanun (2012) On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Resmî Gazete Tarihi: 06.12.2012 Resmî Gazete Sayısı: 28489, 1.5.6360.pdf (mevzuat.gov.tr), Erişim Tarihi: 26.01.2021

775 Sayılı Gecekondu Kanunu (1966) Resmî Gazete Tarih: 30/7/1966 Sayı: 12362, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.775.pdf>, Erişim Tarihi: 26.01.2021

Ateş, H. (2020). "Hobi bahçelerine çekidüzen." <https://www.takvim.com.tr/ekonomi/2020/07/06/hobi-bahcelerine-cekiduzen>, Erişim tarihi: 18.09.2020

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2021) Planlı Alanlar İmar Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, Resmî Gazete Tarih: 23/01/2021 Sayı: 31373, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/01/20210123-4.htm>, Erişim Tarihi: 27.01.2021

Çitci, O. (1996) Temsil, Katılma ve Yerel Demokrasi, Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, TODAİE, Cilt:5 Sayı:6

Deutsche Welle (2021) Deutsche Welle Türkçe, Koronavirüs tehlikesi kentlerde daha yüksek, Yayın Tarihi: 28.07.2020, <https://www.dw.com/tr/koronavir%C3%BCs-tehlikesi-kentlerde-daha-y%C3%BCksek/a-54343087>, Erişim Tarihi: 26.01.2021

Diez Roux, A. V. (2015). Health in cities: is a systems approach needed ? Cad Saude Publica, 31(Supp), S9-23

DSÖ (2021) Koronavirüs Güncel Tablo, WHO Coronavirus Disease (COVID-19) Dashboard, <https://covid19.who.int/>, Erişim Tarihi: 26.01.2021

EREN, E. (2001) Yönetim ve Organizasyon, İstanbul: Beta Basım Yayın

Etiler, N. (2020) Yerel Yönetimler ve Salgınlarla Mücadele, Türk Tabipler Birliği Covid-19 Pandemisi 6. Ay Değerlendirme Raporu

Özel, M.; Polat, C. (2013) Yerel Yönetimlerde Değişim ve Yerel Yönetim Hizmetlerinde 'Müşteri Odaklı Pazarlama' Yaklaşımı, Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 2 Sayı: 1

Özer, A. M. (2015). Yerel yönetim merkezi yönetim ilişkilerinde gelir bölüşümü sorunu ve Türkiye'deki son durumun incelenmesi. Türk İdare Dergisi, Sayı:481

T.C. Sağlık Bakanlığı (2021) Covid-19 Bilgilendirme Sayfası Genel Korona Virüs Tablosu, <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66935/genel-koronavirus-tablosu.html>, Erişim Tarihi: 26.01.2021

TDK (2021) Türk Dil Kurumu Sözlüğü, <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 26.01.2021

Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı (2018) 11. Kalkınma Planı Yerel Yönetimler ve Hizmet Kalitesi Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara: T.C. Kalkınma Bakanlığı Yayınları, Yayın No: KB: 3040- ÖİK: 820

UN Habitat (2021) UN-Habitat COVID-19 Response Plan, https://unhabitat.org/sites/default/files/2020/04/final_un-habitat_covid-19_response_plan.pdf, Erişim Tarihi: 26.01.2021

WHO (2020). WHO Director-General's Opening Remarks at the Mission Briefing on COVID-19. <https://www.who.int/dg/speeches/detail/who-director-generals-opening-remarks-at-the-mission-briefing-on-covid-19---12-march-2020>, Erişim Tarihi: 25.07.2020